

บทคัดย่อ

การอนุญาโตตุลาการเป็นการระงับข้อพิพาททางอื่นนอกจากศาล ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทซึ่งรัฐยอมให้เป็นส่วนหนึ่งของอำนาจตุลาการ คู่พิพาทสามารถตกลงกันเลือกให้การระงับข้อพิพาททางแพ่งได้ ซึ่งมีข้อดีคือเป็นการระงับข้อพิพาทที่ค่อนข้างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีวิธีพิจารณาที่ไม่เคร่งครัด ไม่มีขั้นตอนที่ยุกยักเหมาะสมกับข้อพิพาทที่ยุกยักซับซ้อน และเป็นการแบ่งเบาภาระของศาล

กระบวนการอนุญาโตตุลาการนั้นอนุญาโตตุลาการเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการค้นหาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเพื่อนำไปสู่การชี้ขาดข้อพิพาท การดำเนินกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงของอนุญาโตตุลาการนั้นมีความยืดหยุ่นมากกว่าศาล อนุญาโตตุลาการไม่จำเป็นต้องเคร่งครัดกับกฎเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเหมือนกระบวนการศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาสามารถปรับให้เหมาะสมกับข้อพิพาทแต่ละกรณีได้ โดยมีหลักคือการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นหากไม่มีความตกลงของคู่พิพาทเป็นดุลพินิจของอนุญาโตตุลาการ ซึ่งต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยอนุญาโตตุลาการต้องมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงอย่างกระตือรือร้น โดยมีการรับฟังพยานหลักฐานของคู่พิพาทอย่างเท่าเทียมกัน และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางและไม่ลำเอียงหรือมีอคติ อนุญาโตตุลาการต้องให้โอกาสคู่พิพาททั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน และในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องไม่ติดต่อกับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากมีการติดต่อต้องแจ้งให้คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งทราบด้วย

UNCITRAL Arbitration Model Law 1985 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการค้นหาข้อเท็จจริงไว้ใน Article 12, 18, 19 และ 24 โดยให้คู่พิพาทมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการกำหนดกระบวนการพิจารณาที่จะใช้ในแต่ละขั้นตอนรวมถึงการตกลงให้อนุญาโตตุลาการดำเนินกระบวนการพิจารณาภายใต้หลักการที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย คู่พิพาทต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ได้รับโอกาสในการเสนอข้อเท็จจริงของตนอย่างเต็มที่ และอนุญาโตตุลาการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ในส่วนการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น หากไม่มีความตกลงของคู่พิพาทเป็นอย่างอื่นอนุญาโตตุลาการจะสามารถตัดสินใจรับฟังพยานหลักฐานด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้

ในส่วน Arbitration Rule 1976 นั้นได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ใน Article 15, 24 และ 25 กำหนดให้คู่พิพาทแต่ละฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้ออ้าง ข้อคัดค้านของตน กระบวนการพิจารณาทำโดยลับอนุญาโตตุลาการสามารถเรียกให้คู่พิพาทส่งข้อมูล เอกสาร

พยานหลักฐานอื่น ๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและสามารถตัดสินใจยอมรับพยานหลักฐานที่มีการนำเสนอได้

ในการค้นหาข้อเท็จจริงของอนุญาโตตุลาการนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระบบใหญ่คือ ระบบคอมมอนลอว์และระบบซีวิลลอว์ ซึ่งระบบคอมมอนลอว์ดำเนินการภายใต้การดำเนินการของคู่พิพาทซึ่งต้องเปิดเผยความมีอยู่ของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็น ขอบเขตของการค้นหาข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่คู่พิพาทตกลงกัน คู่พิพาทจะเป็นผู้ดำเนินการโดยนำเสนอพยานหลักฐานและเน้นในเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา โดยคำให้การพยานอยู่ภายใต้การสาบานและอนุญาโตตุลาการวางตัวเป็นคนกลางไม่ดำเนินกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในเชิงรุก

ระบบซีวิลลอว์ให้มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่องของเอกสาร เน้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยเอกสาร อนุญาโตตุลาการมีหน้าที่กำหนดประเด็นหลังจากยื่นพยานเอกสารหลักฐาน อนุญาโตตุลาการให้คุณค่าพยานเอกสาร ความจริงแท้ของเอกสาร คำให้การด้วยวาจาเป็นพยานที่ให้น้ำหนักน้อยและอนุญาโตตุลาการดำเนินกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในเชิงรุก ซึ่งทั้ง 2 ระบบได้มีการผสมผสานกันในการดำเนินกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง

ในส่วนการดำเนินกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงของอนุญาโตตุลาการไทยนั้นแม้ว่าพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 จะนำต้นแบบมาจากUNCITAL Model Law 1985 แต่ในทางปฏิบัติความไม่ชัดเจนของกฎหมายประกอบกับระเบียบข้อบังคับที่ใช้ในสถาบันอนุญาโตตุลาการ เป็นไปในแนวทางเดียวกับศาลซึ่งเป็นไปในทางระบบกล่าวหาหรือคอมมอนลอว์

การดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริงอนุญาโตตุลาการต้องให้ออกาศคู่พิพาท อย่างเต็มที่ ในการเสนอพยานหลักฐาน เพื่อสนับสนุนข้ออ้าง ข้อคัดค้านของคู่พิพาท หากมีความจำเป็นต้องมีการนำพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติม อนุญาโตตุลาการก็สามารถทำการเรียกพยานหลักฐานมาสืบใหม่หรือสอบปากคำเพิ่มเติมได้ซึ่งบทบาทของอนุญาโตตุลาการในการค้นหาข้อเท็จจริงไม่ใช่การเข้าไปทำหน้าที่แทนคู่ความในการค้นหาข้อเท็จจริงอย่างเต็มที่ เป็นแต่เพียงการเข้าไปช่วยเหลือคู่พิพาทในการค้นหาความจริงอย่างเท่าเทียมกันเนื่องจากอนุญาโตตุลาการต้องระมัดระวังในการวางตัวเป็นกลาง